

Ciutats

Barreres laterals segures per a motoristes a Barcelona

Destinaran 1,7 milions a canviar les tanques de protecció viàries que estan fora de la normativa

Patrimoni

La fàbrica Damm, a l'esquerra. Al centre, a dalt, la fàbrica de gel Sibèria, al Poblenou; a baix, el drac de l'antic taller de paraigües Bruno Cuadros. Al centre, la casa de la família Juncosa, mentre que a la dreta, a dalt, hi ha la Fundació Tàpies i a baix, la botiga El Rei de la Màgia

■ EDITORIAL ALBERTÍ

El llegat de la Barce

REFORMA La revolució industrial va transformar també l'arquitectura de la ciutat **PÈRDUA** Les fàbriques, amenaçades pels nous plans urbanístics i les tendències arquitectòniques actuals

Núria Segura Insa
BARCELONA

Els perfums, els sabons, la xocolata, la roba, les joguines, els paraigües, els gelats, els llibres, la llet i els iogurts, així com les cerques i les begudes refrescants són només alguns dels productes que van contribuir a desenvolupar la Barcelona industrial a finals del segle XIX i començaments del XX. I és que a principis del segle passat, la ciutat va viure

una època daurada de la qual actualment queda poc rastre. Barcelona, fins i tot, se la coneixia com el "Manchester català", com explica la historiadora Mercè Tatjer a *Barcelona, ciutat de fàbriques: gelats, joguines, perfums... els productes quotidians* (Albertí).

Fàbriques com la Sibèria, de gel, o la Ricart, de teixits, totes dues al Poblenou, són una mostra d'aquell esplendor que va viure la indústria barcelo-

nina. Poblenou és el barri industrial per excel·lència, però no és l'única zona de la ciutat on perviu el rastre d'aquella locomotora fabril que va arribar a ser la capital catalana a finals del segle XIX i bona part del XX.

Al començament, les fàbriques es van situar en barris centrals de la ciutat com és el cas de la Moritz, al barri de Sant Antoni, al districte de l'Eixample. Aquest districte també va acollir la fàbrica tèxtil de

la família Batlló, actualment l'escola industrial. A poc a poc, aquest barri, juntament amb Ciutat Vella, va convertir-se en una zona residencial i es va transportar les fàbriques als afores de la ciutat, en barris com el Poblenou, que va esdevenir el veritable motor industrial.

"Hi ha un model de planificació urbanística, es diu que les fàbriques no poden estar en llocs on hi hagi habitatge, llavors assenyalen com a zones in-

dustrials el Poblenou, la Zona Franca i Sant Andreu, que es converteixen en els polígons industrials de la ciutat fins a finals del segle passat", precisa Tatjer.

Revolució arquitectònica
Aquesta burgesia volia demostrar el seu poder adquisitiu i, això ho va fer construint espectaculars cases o fàbriques d'acord amb els models estètics de l'època, com la casa Amatller, un habitatge

modernista construït pel reconegut arquitecte Josep Puig i Cadafalch, que està al passeig de Gràcia.

L'actual Fundació Tàpies, un edifici construït per l'arquitecte modernista Lluís Domènech i Montaner, també és hereva d'aquella època daurada, ja que hi havia la residència i l'editorial de la família Montaner i Simó.

Així mateix, aquest llegat el trobem en l'art, el disseny i fins i tot en la publicitat. Artistes tant nacionals com internacionals van il·lustrar cartells publicitaris, explica Tatjer. L'empresa de perfums Myrurgia, sota la direcció

L'APUNT

Protegir el patrimoni

Joan Rueda

El debat de la protecció del patrimoni és cíclic i es dona arreu. Va des dels que ho protegirien tot i posen d'exemple els francesos –“que de quatre pedres en fan un museu”– fins als que consideren que els interessos de la modernitat, i sobretot els econòmics, estan per sobre de tot. Històricament s'han fet veritables animalades que fan que avui sigui difícil explicar

alguns dels fets històrics que han succeït al país. Un exemple del que es podria haver perdut és el Born. Però no tot té el mateix interès ni tot és aprofitable de la mateixa manera. Per això, el criteri hauria de ser conservar el singular de veritat i el que és aprofitable, des del punt de vista didàctic o patrimonial. Ara, això ho han de decidir professionals i no polítics.

Barcelona fabril

d'Esteve Monegal, va impulsar els artistes catalans en els seus cartells, com és el cas d'Eduard Jener i Casella, considerat un dels millors dibuixants, publicistes i dissenyadors de la Barcelona de començaments del segle XX.

La indústria xocolatera, per la seva part, es va llançar a reinventar la publicitat i a aplicar les tècniques europees a Barcelona. Així, la família Juncosa va construir un gran rètol lluminós fet amb tubs de neó i una enorme estructura metàl·lica de vint-i-sis metres quadrats que va plantar sobre el

terrat d'una casa del carrer Pelai, que es podia veure des de la plaça Universitat. “Va ser una innovació, un anunci lluminós utilitzant una font d'energia nova”, argumenta Tatjer.

Una altra aportació que van importar les empreses xocolateres van ser les col·leccions de cromos. Al començament, aquests cromos eren purament estètics, però després van mostrar temes educatius com la Guerra Mundial, les diferents cultures del món o imatges de futbolistes. La historiadora ressalta la seva importància per a la societat

“en un temps que no hi havia gaires llibres ni internet, i els cromos es van convertir en una font de coneixements”.

Tatjer, a més, destaca la capacitat d'innovar i de crear productes nous que va tenir la burgesia catalana en els sectors que destaca en el seu llibre, un dels quals és el dels jocs. Una bona mostra d'això és que en el carrer Princesa, a Ciutat Vella, hi ha El Rei de la Màgia, la botiga de jocs de màgia més antiga d'Europa, que encara es manté en peu.

Tot i que Tatjer reconeix la gran aportació d'aquestes famílies a la

cultura catalana, va lamentar que, “com passa ara”, es van oblidar dels més desfavorits. “Van fer poques cases per als treballadors i, això, va donar lloc que la població obrera visqués en unes condicions deplorables”, va criticar.

Herència en risc

L'especialista va defensar que ara tota aquesta herència està en risc de desaparèixer. Per un costat, el Manchester català s'ha traslladat fora de la ciutat a poblacions com Polinyà o Santa Perpètua de la Mogoda, mentre que Barcelona s'ha quedat com

una ciutat estrictament per viure-hi i dedicada al turisme. “El Manchester català no s'ha perdut del tot, però és lluny i no el veiem. A més, tampoc se'l valora, perquè estem en una societat que ara té com a valor l'oci i, per tant, el turisme hi encaixa molt bé”, afirma Tatjer, que opina que s'ha d'ajudar més la indústria catalana.

El “Manchester català” ara és fora de la capital catalana

D'altra banda, l'administració està enderrocant edificis d'aquella època, especialment fàbriques, perquè té nous plans urbanístics. Per Tatjer això respon tant a “l'especulació urbanística”, perquè allà on hi ha

via una fàbrica de dues plantes es poden aixecar diferents edificis de deu pisos, però també a una qüestió estètica, perquè s'aposta per l'arquitectura contemporània. En aquest context, explica que el model de ciutat que impera és funcionalista, és a dir, que cada barri té la seva pròpia atribució. “El que s'ha fet amb el districte 22@ és canviar la planificació urbanística, s'ha canviat el sòl industrial per sòl per a les noves tecnologies”, argumenta.

També defensa la importància de preservar tot el llegat industrial de la ciutat. “Si nosaltres destruïm una etapa de la nostra pròpia història, que a més va ser important per a la cultura de Catalunya, aleshores estem perdent les nostres arrels. Llavors, com podem mirar el futur?”, es pregunta la historiadora. ■

Patrimoni

Dos anuncis modernistes; a l'esquerra, del taller de paraigües Bruno Cuadros i, al centre, del litògraf Francesc Madriguera. A dalt a la dreta, un anunci de Frigo i a baix, de llet Letona ■ ALBERTÍ

Fi d'una era daurada

INFRASTRUCTURES • El port i el tren van contribuir a l'expansió de la revolució industrial **CANVIS** • Productes com la xocolata i la llet van implicar també una revolució social amb l'aparició de xocolateries i granges

GLOBALITZACIÓ • L'entrada de productes estrangers més econòmics van comportar la fi d'aquesta creació industrial

Núria Segura Insa
BARCELONA

Barcelona va arribar a ser un veritable motor industrial a finals del segle XIX i bona part del XX. Però on ha quedat ara tot aquest potencial? Això és el que explica la historiadora Mercè Tatjer en el seu darrer llibre, en què explora l'evolució de productes que es van elaborar a la ciutat i van ajudar a desenvolupar-la, com van ser la xocolata, les joguines, els perfums i els sabons, els paraigües, les editorials, les cerveses i les begudes carbòniques, els gelats, els llibres, la llet i els iogurts, així com els teixits. "Són productes que van canviar la societat", ressalta Tatjer.

A finals del segle XIX, el centre de Barcelona, Ciutat Vella, era un escenari en plena ebullició econòmica on es concentraven fàbriques, tallers, molins per moldre el cacau i fer xocolata o establiments com granges i cerveseries, que albergaven les reunions socials.

Tatjer relata que a finals del XIX les fàbriques se situaven al centre de les ciutats, perquè no hi havia tants mitjans de transport com ara i aquestes eren els nuclis ferroviaris. En aquest context, exposa que Barcelona era privilegiada, no només perquè hi arribes el tren i amb aquest mitjà de transport es pogués importar i exportar mercaderies, sinó també perquè tenia un port im-

La ciutat de Barcelona disposava de la mà d'obra qualificada que les fàbriques necessitaven

portant per al comerç internacional i vendre a l'exterior.

D'altra banda, la capital catalana també tenia treballadors qualificats que requerien aquest tipus de fàbriques. "Necessitaven una mà d'obra versàtil i, això, es podia trobar en una ciutat com Barcelona on hi havia una tradició artesana", destaca Tatjer.

Tot això va contribuir que la ciutat visqués un boom industrial. Progressivament es van anar millorant les infraestructures de Poblenou i s'hi van traslladar les fàbriques, mentre que els barris cèntrics van esdevenir les àrees residencials.

Col·lectivització de les fàbriques

Durant la Guerra Civil, moltes de les petites indústries es van agrupar i col·lectivitzar sota les ordres dels treballadors, ja que es va considerar que les grans fàbriques eren més competitives. "En molts casos la producció va millorar", apunta l'especialista, que explica que la col·lectivització i el desenvolupament d'una indústria de guerra van estimular la concentració i especialització de les fàbriques. Al seu parer, les fàbriques van funcionar bé al començament, però després "els bombardejos i la falta de matèries primeres" van acabar perjudicant el teixit industrial.

Amb l'inici de la dictadura, les fàbriques van tornar a mans dels seus antics propietaris. En un primer

Canvis socials

Aquests productes també van transformar la societat. La xocolata, un producte nou, va propiciar l'aparició de les xocolateries, on es venien productes derivats del cacau. La llet, que s'extreia de vaqueries de la ciutat, va comportar que naixessin les granges, on es podien prendre derivats làctics. Aquests establiments es van convertir en el lloc de reunió de les dones i van permetre que fessin vida social fora de casa.

moment, es volia expandir la indústria per tot l'Estat espanyol, però com que aquesta ja estava molt desenvolupada al País Basc i Catalunya, finalment el règim va optar per potenciar-la en aquestes regions, segons la historiadora. Tatjer argumenta que això va afavorir que als anys seixanta i setanta es tornés a expandir la indústria barcelonina.

Tatjer explica que, a poc a poc, tot aquest motor industrial ha anat desapareixent. Per un costat s'ha traslladat a altres zones de Catalunya, però també per l'entrada de productes estrangers de menys qualitat, però més econòmics. Un exemple d'això, va exposar, són els paraigües xinesos. Ara la fabricació d'aquest producte gairebé s'ha extingit a Barcelona, on només es fan paraigües per a anuncis o pel·lícules. La historiadora ressalta que d'aquesta època daurada són hereves multinacionals com Damm, Moritz o Puig, però també ha servit per crear un coneixement que ara utilitzen a petita escala xocolaters i perfumistes, entre d'altres. ■